

A FIATAL LIRIKUSOK mű-formáló nehézségei soha sem voltak oly' aktuálisak, mint ma. A fiatal költőtől világnézeti határozottságot, tudatos életlátást, élet-átértést várunk s ugyanakkor tiszta formálást, érzelmeinket rezgető sugalmakat. A fiatal költő tud e kívánalmakról, de hallja az ellenvetést is: minek a vers; és hallja azokat is, akik zord követeléseket szegeznek feléje. A fiatal költő áll és versekkel szeretné teleszórni a világot s a nehézsége ott kezdődik, amikor a kívánalmak erdejébe indul, szívében kétellyel meg sem született verse felől a vers zöngelmeire süket világban s a tétovasággal, hogy az erdő melyik útjára lépjen. Verset írjon-e, mely mint a hagyomány nagy emlékei formában tiszták s a lírai eszmélkedés egy-egy pillanatát őrzik vagy az új célok pusztá kimondását szavalja prózánál csupán emeltebb nyelven, avagy a régi tömlőket telítse frissült borával? A kérdés sokféle. A fiatal lírikus szédül: ha érzi, ha nem — a nehézsége valóságos. Nincsenek példái (a példák egy ellenséges világ értékei), nincsenek útmutatói (a világnézetéhez közelálló kritikusok pozitív tisztázásokkal nem szolgálnak), csak a kívánalmakat hallja. És ír. Irodalmunk társadalmi realistának nevezhető szárnya (melyben a legtudatosabb a világnézeti állásfoglalás s a társadalom egész szerkezetére utaló szociálisan logikus életábrázolás) sorra emeli ki az ismeretlen fiatal lírikusokat, akiken az előbb említett nehézség szinte példászerűen jelentkezik. Itt van pl. egy új név, *Frigyes Marcell* (És lesz világosság... Nagyvárad, 1935.) versfüzete, kb. 25 versével, e huszonöt versben legalább négyféle verstípussal; s mégis sehol sem a füzetben azzal a verssel, amely végérvényesen az olvasó tudatába ragad s eljegyeztén e benyomással a Frigyes Marcell nevét egyszer s mindenkorra a kész költő sajátos, egyedüli profilját jelzi. Huszonöt vers, rengeteg törekvés, rengeteg nekiállás s a huszonöt vers közül sehol az egyetlen, az igazi Frigyes Marcell vers! Ugy hangzik ez, mint egy hiábavaló kaland története, holott a kaland nem hiábavaló, hanem csak nem sikerült. A lírai nehézségek erősebbek voltak, mint Frigyes. Frigyes nem talált az igazi alkatra, aminek szikra kis mintája pedig benne él az ösztönzésben, ami a versben való kifejezésre sarkalja. E minta azonban talán oly' parányi, hogy mire felhozza messzi mélyeiből, a kívánalmak, példák és intelmek rettegései közt elveszti helyes arányait s pusztá *kísérleti* típusokban nyer megoldást. Kísérleti — mert minden kísérlet, ami nem végleg sikerül. Kísérlet riportra, kísérlet vezércikkre, kísérlet sanzonra, kísérlet (iskolás értelemben vett szubjektív) lírára, — ezek azok a fajták, amelyekre Frigyes versbeli mondanivalói töredeznek, holott mind ezeknek a mondanivalóknak valószínűleg a vers egyetlen egy fajtájába kellene hullania. Abba a fajtába, amely se nem riport, se nem vezércikk, se nem sanzon, se nem líra, hanem bár riport is, vezércikk is, sanzon is meg líra is, mégis egyesegyedül — vers. Mert a formát szem előtt kell tartanunk és a formáiban megromlott hagyományos költészetet újjá kell teremtenünk olyan formákká, amelyekben a mi társadalmi realizmusra törő élet- és irodalomszemléletünk jelentkezik. Értsük meg: formák csak azok, amelyek a közlés (a mondanivaló) legjobb eszközei. Hogy a mondanivaló milyen formában jelentkezik, ez kétségtelenül szuverén joga annak, akié a mondanivaló, viszont bárhogy mondja el, a bárhogyan e folyamatát meghatározzák azok az alkati illetve formai elemek, amelyek mellett a mondanivaló — a kimondó célzata szerint — a legjobban, értsd a legművészebben és ugyanakkor a leghasznosabban érvényesül. A mondanivaló közlése irányában a közlő mindenféle formát használhat, mindenféle formai elemet keverhet, ezért tehát helye lehet a versben a tiszta vezércikk, a tiszta sanzon, a tiszta líra stb. forma-elemeinek, de csak annyira, amennyire ezt a vers (világnézeti meghatározottságában) megen-

gedi. Mert, ha vers, meg kell maradnia versnek, azaz a mondanivalók érvényrejtését elősegítő és fokozó ritmikus, tartalmilag plasztikus, stilisztikailag képszerű, emóciókat keltő képződménynek. A valódi nehézségeknek ez a sora. A költő számára ez a „mesterségbeli“, tudatosan vagy öntudatlanul. Hogy ezenkívül magát a költőt a dialektikus összefüggések határozzák meg mondanivalójával egyetemben — az természetes. A feladat mindig a célzatainknak megfelelő legjobb megcsinálás. (Mindez nem esztetika, hanem technológia.)

Gaál Gábor

MENEKÜLES ÉSZAKRA. Az emigrációba kényszerült német írók közül számosan kerültek válaszfűt elé. Emigrálásuk kényszere és ténye számos előtt számláltatta fel a multat. Számosan eszméltek először az emigráció bizonytalanságai közt azokra a határozott értelmekre és célokra, amikről ha odahaza hallottak is, a legjobb esetben csak irónikus véleményük volt. Főleg azok a fiatal írók tartoznak ezek közé, akik a weimari Németország ellenmondásait érezve minden eszmény vallása és vállalása nélkül a csőd gúnyos, diadalmas énekesei voltak. A Németországból való távozás kényszere a történelem kijózanító csapásaként hatott közülük némelyekre s a számotvető órák ütöttek felettük. Talán egy fölött sem olyan messze gyűrűző kongással mint a fiatal *Klaus Mann* felett. Legalábbis ezt sejteti most megjelent regénye (*Flucht nach dem Norden*. Querido Verlag, Amsterdam) ez a számos helyén megindító, pár helyén mélyen megragadó könyv, amit valami fájdalmas édes muzsika zeng át.

A könyv hőse egy fiatal lány, aki elhagyja Hitler-Németországot, Finnországba megy, ott barátokra és barátira talál, jól érzi magát, a pillanatnak egyenesen mondhatná „maradj még“ — de ami odahaza történik a barátaival, a bajtársaival, ami szakadatlan figyelmeztetésként szól a bensejéből, ami nem hagyja nyugton, ami tépi, marcangolja és vonzza, mindez sokkal erősebb mint új környezete minden melegsége és nyugalma; s a regény a továbbiakban arról számol be, hogy ez a fiatal lány, hogy' áldozza föl picike boldogságát és végez magánéletével. Ellenáll a kísérteties csábításnak, hogy az ellenmondások e zür-zavarában öngyilkos legyen és oda megy, ahova tartozik — az azok elleni frontra, akik Németországból Harmadik Birodalmat csináltak. Hogy az igazi ember nem találja nyugtát, mert feladata van, hogy gyenge óráiban heteken, hónapokon keresztül kivenhatja magát ez alól a feladat alól s hogy végül azonban mégsem térhet ki — erről a lélektanilag megfogott, de társadalmi értelmében súlyos elemről beszél a könyv különös költői módján, de mégis szerényen, tudakosság nélkül, behatóan. A könyv úgy hat, mint a szerző bensőséges beszélgetése az olvasóval s minden művészi megcsinálása, minden írói csalafintasága s minden mesterségbeli készsége ellenére — személyesen.

Hogy vannak hibái is? Természetesen. Vegyük például azokat a leveleket, amiket a hősnő forradalmár barátai irnak. A fényező, ami világitását e barátok tevékenységére veti, egyenesen a szerző groteszk naivitását leplezi le, s önkéntelenül is komikusan hat. Hogy egyáltalán ebben a regényében oly sokat szerepel a telefon és a táviró, ezt csak úgy mellékesen jegyezzük meg. Klaus Mann kétségtelenül elveszítette gyermeki hitét, ha egyáltalán rendelkezett valaha ilyesmivel, — a megmentő Deus ex machina-ban való hite azonban megmaradt. Ezzel szemben az érdekes emberek és a környezet rajza bámulatos nála, bámulatos ahogy szerelmi jelene- teket ábrázol. (Ezek a jelenetek igazolják, hogy milyen hajlékony és meg- ejtő a német nyelv a szó egy igazi művésze kezében.) Klaus Mann ismeri a hagyományt — s talán öntudatlanul — erősen tapad ahhoz, élete döntő pontján azonban a saját erejéből új útra csapott, amelynek végtelen ne-